

EGY ÚJABBKORI MAGYAR NYOMDÁSZ.

— **Burger Zsigmond.** —

(Arczképpel.)

Lendülésnek induló fiatal szakirodalmunkban gyakran találkozunk régi magyar nyomdászok életrajzaival, a kiknek élete és működése szakmánkban és a társadalom terén buzdításul és követendő példa gyanánt szolgál az ifjabb nemzedéknek. Ámde az akkori viszonyokat nem igen érti meg a mai kor gyermeke, s így az ama korban kimagasló alakok a mi szemüvegünkön át nézve nem találnak kellő méltánylásra.

Ezuttal az újabb kor egy nevezetes nyomdászát akarjuk az »Évkönyv« olvasóinak bemutatni, kinek élete, törekvése és munkálkodása nem lesz érthetetlen a mostani nemzedék előtt, mert hiszen az ő küzdelmei, sikerei és balsikerei már magukon viselik a XIX. század végének jellegét.

Burger Zsigmond nagyhírű nyomdász volt az Alföld metropolisában, Szegeden, az ötvenes évektől a hetvenes évekig. Nagyhírű volt pedig a közönség körében rendületlen becsületessége, a közügyek iránt tanúsított élénk érdeklődése és áldozatkészsége s a szíveket megnyerő modora által; a nagy nyomdászcsalád előtt pedig kitűnő szakismerete, nyomdájának a legmagasb fokra való emelése s a személyzete

irányában való humánus, sőt szeretetteljes bánásmódja s valóságos atyai érdeklődése és hőkezűsége folytán.

Bővebb életrajzát alább veszik olvasóink az erre leghivatottabb forrásból — fiának tollából. E sorok írója, mint a holdogultnak első tanítványa, mellőzve az általánosságokat, csak a lelkes nyomdászt, a jószágos főnököt akarja a pályatársaknak bemutatni, úgy a hogy annak emléke kitörülhetlenül él mindazok szívében, a kik őt ismerték s a kiket az ő keze vezetett be az életbe s tanította megküzdeni annak viszontagságaival.

Midőn Burger 1855-ben Grün Jánostól a nyomdát megvette, az a megelőző évtizedek kívánalmaihoz képest elég jól volt ugyan fölszerelve, de az újabb kor követelményeinek már egyáltalán meg nem felelt. Rendszer volt benne a régi nyomdák *rendszertelensége*. Hogy ez mi, a mai nyomdász-nemzedék alig fogja már megérteni. A mostani szedő alig tudná elképzelni, hogyan lehet pl. táblázatot szedni, mikor négy téző nem tesz egy petitet, öt nem tesz egy garmondot, hat pedig nem tesz egy cicerót. — Mikor rézvonalaknak még híre sincs, hanem hosszú, félpetitre jól-rosszúl kimenő ólomlineákat kellett kés-sel szétvagdalni a szükségelt hosszúságra nemcsak, hanem a táblázat fejéhez szükségelt keresztben álló vonalakat még kétfelől alá is kellett metszeni, hogy a hosszvonalakhoz közelebb érjenek s minél kevesebb hézagot hagyjanak. El lehet képzelni, hogy ily körülmények között a kártyaszeleteknek mily fontos szerep jutott az accidenz-szedésnél.

Burgernek, mint a haladás barátjának, első törekvése volt a francia pont-rendszert meghonosítani

nyomdájában. Hogy ez mekkora áldozatkészséget föltételezett, csak az képes megítélni, a ki tudja, hogy ezen purificatio kivitelére szükséges volt a nyomda összes anyagát lassankint kiküszöbölni s újabbal fölcserélni. S valóban egymást követték az új folyóbetűk, majd a kizárások, ürpótlók, térszők, végre a legdivatosbbb czímbetűk, rézléneák, körzetek, diszítványok stb. A betűöntők akkor kezdtek kibontakozni hagyományos tespedésükből s egymás után hozták piacra termékeiket, versengve alapítván meg a nyomdászat renaissance-korszakát. A Dressler-féle »Renaissance-Züge«, »Ephue-Ornamente« stb. akkor ülték diadalaikat. Burger minden ujdonságot beszerezett s a hatvanas években a régi anyag már mind eltűnt, és nyomdája a legmagasb színvonalon álló minta-nyomda lett, mely gazdag berendezésénél s termékeinek izléses és korszerű kiállításánál fogva fölülmulta a főváros számos nyomdáját.

Üzleti és kiadói, valamint a közügyek körül tanúsított tevékenységére én nem terjeszkedem ki; ezekről elég ékesszólóan tanuskodnak az alábbi életrajzban fölsorolt adatok. Olvasóinkat ennél jobban fogja érdekelni az, ha leírom, minő volt ő mint főnök, személyzetével szemben.

Számosan vannak még élethen azok közül, a kik rövidebb vagy hosszabb ideig Burger Zsigmond nyomdájában dolgoztak, de egy sincs ezek között, ki házával és kegyelettel ne emlékeznék vissza azon időre, melyet az ő házában töltött. Minden alkalmazottjának sorsát szívéen viselte, minden ügyében-bajában szóval és tettel mindenkor segítette, s nem volt eset, hogy valaki bármily kérelemmel hiába fordult volna hozzá. Ha házában bármily családi ünnep volt, a

személyzete vele ünnepelt; karácsony ünnepén áldott lelkű neje látta el munkásainak családját élelmi szerrekkkel, a családdal nem bírókat pedig vagy asztalához hívta, vagy legalább is egy-egy óriási mákos vagy diós patkóval részeltette az ünnep örömeiben. Újévkor vagy Zsigmond napján a személyzet minden egyes tagja, segédek úgy mint tanoncok, gépleányok úgy mint kerékajtók, pénzbeli ajándékot kaptak főnöküktől.

Ambár üzleti gondjai és a közügyek körüli nyilvános szereplése eléggé igénybe vették idejét, Burger Zsigmond szeretettel, sőt szenvedélylyel csüggött szakmáján, s nyomdáját sohasem hanyagolta el. Minden készülőben levő munkát megvizsgált, minden szedést megnézett, megtapogatott, hogy helyesen van-e kizárva s correctül összeállítva, s kedves, szeretetteljes modorban figyelmeztette készítőjét a netaláni hiányokra s oktatta a jövő magatartásra nézve.

Tanoncjai úgy érezték magukat nála, mint a szülői házban. Ő nemcsak a szakmájukban oktatta őket a legnagyobb gonddal, hanem nevelte őket igazi szülői gyöngédséggel. Ha bármily illustis vendégei voltak — a mi az ő előkelő házában nem volt ritka eset — a nála lakó tanoncok akkor is asztalánál étkeztek ép úgy, mint saját gyermekei, és így fejlesztette már a zsenge gyermekben is az önbecsülést és a tisztességérzetet. A tanoncok erkölcsi magaviseletére, fenkölt érzésű nejével együtt szigoruan ügyelt, s ha felszabadította, a szó szoros értelmében tetőtől-talpig fölruházta őket.

Ha egy-egy tanítványát szárnyra bocsátotta, még akkor sem szűnt meg az iránta való gondoskodása.

Számos összeköttetései révén igyekezett annak a fővárosban vagy másutt helyet szerezní, s ha üzleti teendői hébe-korba a fővárosba vezették, nem egyszer kereste föl s gyűjtötte össze régi tanítványait és üzletének volt embereit s megvendégelvén őket, örömmel vett tudomást azoknak előhaladása- és boldogulásáról.

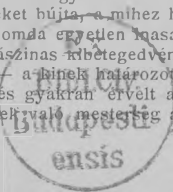
Ilyen ember és ilyen főnök volt Burger Zsigmond. A kik őt ismerték, a kik az ő keze alatt működtek és emberszerető bánásmódjában részesültek, mindig hálával és kegyelettel fognak róla megemlékezni, s velem együtt még a haló porában is áldani fogják dicső emlékét.

Bendtner József.

***

Burger Zsigmond 1817-ben Miskolczon született. Atyja tehetős posztókereskedő volt, a ki azonban virágzó férfikorában hirtelen elhunyt, négy gyermeket hagyva hátra, köztük a kis Zsigmondot, a ki alig 4 éves korában jutott árvaságra. Az atya halála után az idősb fiú, a ki az üzletnek és családnak már támasza volt, egy katasztrófa alkalmával a Sajó hullámaiba veszett s így a család, megfosztva egyetlen gyámolától s még inkább súlyosan érintve az az időbeni bankó-elértéktelenülés által, vagyonától megfosztva, tönkre jutott.

Özvegy édes anyja nehéz nélkülözések közt tartotta fenn gyermekeit s ebből magyarázható az, hogy a kis Zsigmondot három évi iskoláztatás után tovább taníttatni nem tudván, őt mesterségre adta egy szíjgyártóhoz. Ennek azonban ez a foglalkozás és a durva bánásmód sehogy sem volt nyére s különben is eszes gyermek lévén, a hol csak szerét ejthette, a könyveket bújtta, a mihez hébe-hóba a szomszéd Szigethy-féle nyomda egyetlen hasza révén jutott. Egy alkalommal a nyomdászinas kibetegedvén, addig-addig ösztökölte édes anyját — a hinek halározott ellenszenve volt a nyomdászat iránt és gyakran érvélt azzal fiának, hogy nem szegény embernek való mesterség az, sohasem lehet

az ember önállóvá — míg végre is engedett a fiú kérésének s beadta őt a miskolczi kir. szab. Szigethy-féle nyomdába »inas«-nak. A nyomda fölszerelése nem valami kitűnő volt, nyomóeszközüül pedig két kétrétű faprés szolgált. Alig két évi inaskodása után annyira begyakorolta magát a mesterségbe, hogy akármilyen munkát reabízhattak s föl-szabadulása után egy évre már ő volt az özvegy tulajdonosnő nyomdájának a vezetője, vagy az akkori viszonyokhoz mérten: mindenese. Ezalatt nagy szorgalommal bővítette ismereteit, hasznos könyvek olvasásával s írásgyakorlatokkal töltven el szabad idejét. Egyedüli vágyát képezte a Pestre jutás, bejutni azokba a nagy nyomdába, a melyekről az utazó nyomdászoktól annyit hallott; tapasztalatokat szerezni és előbbre haladni a szakmában. Nyomorúságos fizetéséből alig telt annyi, hogy magát és édes anyját eltart-hassa. Végre sikerült édes anyját rendben tudnia s egy szép napon zsebében néhány garassal, szívében telve önbizalom-mal, megindult gyalog Pest felé. Ez 1834-ben volt. Pesten több nyomdában dolgozott, huzamosabb ideig a kir. egyetemi nyomdában 1839-ig és a Beimel és Kozma-félében, a hol 1844-ig maradt. A tömör-szedésben oly tőkélyre vitte, hogy a szedők közt rendezett szedésversenyeken mindig ő volt a győztes és hibátlanul vagy csak igen kevés hibával szedett. De nemcsak a tömör-szedésben, hanem az accidenz-szedésben is jeles hírben állott, ezenkívül az üzleti ügy-kezelést is teljesen elsajátította. Grün János, a szegedi könyv- és könyomda tulajdonosa, — a ki atyjától Grün Orbántól örökölte ennek 1801-ben megnyitott üzletét, a mely az öreg Grün kezelése alatt a vidék leghíresebb nyomdája volt — hívta meg őt Szegedre művezetőnek, mert Grün János maga nem nagy gondot fordított a nyomdára, passio-nátus óraművész és ezermester, hozzá még gazdag ember és többszörös háziúr lévén, kinek Pesten is volt háza. — Burger 1844. márcziusban ment le Szegedre s vette át a nyomda vezetését, hol azt a legnagyobb rendezetlenségben találta.

A nyomda a viszonyokhoz képest meglehetősen volt ugyan fölszerelve, de sokféle hiány mutatkozott. Mint a régi időben mindenütt, saját kis öntődéje is volt és 12 faszerek-zetű nyomópréssel dolgozott. Ámde a munkások közt a kellő vezetés hiányában fejetlenség uralkodott. A nyomda egyik főmunkáját a »Szegedi Naptár« képezte, mely 1805-ben alapított és 40—50.000 példányban nyomták, ehhez még márcziusban hozzá se fogtak s így felő volt, hogy az

az óriási mennyiség augusztusig sem lesz kinyomva, a mi-
kor pedig már szét kell küldeni a naptárakat, hogy még
ugyanazon évben eljuthasson a többi városokba, az ország
minden részébe a könyvkötőkhöz, a kik akkor egyszersmind
majdnem az egyedüli könyvkereskedők is voltak. Burger
azonban vasmarokkal nyúlt bele a darázs-fészekbe és kezdett
rendet csinálni; az önkénykedő nyomókat megfélemezte vagy
elküldte minden tétovázás nélkül, új matriczokat hozatott
és új fejeket öntetett s a munkát erélyes kézzel oly mér-
tékben előmozdította, hogy a naptár a kellő időben és az
addiginál csinosabb kiállításban s egészen új alakban jelent
meg. Ettől fogva az egész üzletet ő vezette; ezidőbeni fiže-
tése ő váltóforint és szabad lakás reggelivel volt hetenkint,
melyből urasan megélt, sőt édes anyját is rendszeren segé-
lyezte havi penzküldeményekkel. (Akkoriban 8 váltóforint-
ért egy hónapra ebédet és vacsorát adtak Szegeden a legelső
vendéglőben.)

Az idő szerint Szegednek igen képzett és intelligens ifjú-
sága volt, a kikből később mind nevezetes egyének, előkelő
állami és városi dignitáriusok lettek s kik a város szellemét
és életét fölélenkítették s hangadó szerepet vittek. Ezen ifjak
körükhöz fogadták a fiatal tanult nyomdászt s ő is tevékeny
részt vett azokkal a társadalmi mozgalmakban.

A forradalom napjaiban Grünnek nem tartózkodott Szeged-
en s üzletét egészen Burger kezeire bízta. Ekkor jelent
meg Szegeden a második újság »Szegedi Hírlap« cím alatt
(az első hasonló című néhány évvel azelőtt rövid főnnállása
után megszűnt), mely a forradalmi kormányknak Szegeden
való tartózkodása alatt mindennap megjelent. A márczius
15-iki fővárosi eseményeket a pesti lapokból és levelekből
a Szolnokról érkező gőzhajóval csak 18-án tudták meg a
szegediek (Pesttől Szolnokig lévén csak kiépítve a vasut).
Óriási lelkesültség fogta el a város lakóit, az ünnepélyes-
ségek és a kivilágítás alatt a piaçztéren levő nyomdaépület
ablakából szórták alá a szabadsajtó első szegedi termékeit,
dicsőhymnusokat, proklamációkat, verseket, ezekből egy
honfidalt Burger maga irt és szedett ki.

Burger vezetése alatt került a prágai Haase G. czégtől az
első vas-kézisajtó Szegedre s e czég kezdte a nyomdát lassan-
lassan Burger utasításai szerint új betűkkel, körzetekkel
és minden egyéb szükségesekkel felszerelni és megújítani.

A forradalom után 1851 elején szorgalma és életrevaló-
sága által megalapította Szegeden az első modern könyv-

kereskedést, melyet később mű- és papírkereskedéssel bővített ki. Ugyanez év őszén nőül vette Szeged egyik tekintélyes és vagyonos polgárának, Strobl Ignácznak leányát Magdolnát s 1852. jan. 1-én bérbevette Grünntől a nyomdát, mely 1853-ban egy Sigl-féle 21"—29" nagyságú hengeres gyorsajtóval lett gazdagabbá, a mely a nyomda tevékenységét hasonlíthatlanul fokozta és az ódon fapréseket a padlásra száműzte.

1855-ben apósa segélyével megvette a nyomdát az összes berendezéssel s a kiváltságokkal együtt 9000 frtért, mígsem 1858-ban apósának visszafizetvén a járulékot, a nyomda egészen az ő birtokába ment át. 1859. május 1-én alapította és indította meg a »Szegedi Hiradó«-t a nemzeti elnyomatás korszakában, a legnagyobb erőfeszítések közt s a legnagyobb áldozatok árán, a mely lap akkor az ország leghírnevesebb íróit számította munkatársai közé és mint napilap még ma is fönáll.

A nyomda fokozatos fejlődését folyton szem előtt tartván, lépést tartott az akkoriban Pesten működött legelőkelőbb nyomdákkal a munkák csinos és szép kiállítása tekintetében és ebbeli törekvését kárpótolták is a folytonos megrendelések, melyekkel a könyv- és könyomda Szegedről úgy mint a vidékről, de távolabbról is folyton el volt halmozva.

A nyomda a Bach-korszakbeli német hivatalok megrendelése miatt teljesen be volt rendezve az összes frakturbetűkkel is nonpareille-től kezdve egész a plakátbetűkig, ezenkívül a híres Löw L. főrabbi »Ben Chananja« című folyóiratának és egyéb műveinek előállítására, héber és görög betűkkel is.

Könyvkereskedésével kapcsolatban, számos könyvkiadványt bocsátott közre; adott ki tankönyveket, hazafias műveket, röpiratokat, költeményeket elsőrendű íróktól. (Többek közt ő volt Tóth Kálmán híres költő 1855-ben megjelent »Száz új költemény«-ének kiadója.) De ezek erkölcsi sikereken kívül anyagilag alig jövedelmeztek valamit. 1863-on túl, a nemzet alkotmányos újjáébredési korszakának hajnalán, mindjobban fejlődött a nyomda s újabb segédgépeken kívül 1869-ben egy nagyobb gyorsajtóval lett gazdagabbá, mely szintén a Sigl-féle gyárból került ki. Még akkor is folyton gyarapította az üzlet berendezését, midőn rendkívül súlyos anyagi veszteségek érték; jószívűségével és bizalmával némelyek rútul visszaélve, több mint 28.000 frttal

lőn váltójótállások folytán megkárosítva s a könyvkereskedés eladása által sem bírt a nyomasztó terhektől szabadulni, melyek még egyéb csapások által súlyosbítva elkedvetlenítték s a nyomasztó gondok nagyban hozzájárultak korai elhunytához is. 1874-ben, május 29-én este, éppen midőn a szabadkőműves-páholy összejövetelén tette meg egy emberbaráti ügyben jelentését, érte a halálos szélhűtés, mely pár nap alatt véget vetett munkás életének.

Burger azonkívül, hogy jó üzletember és jeles iparos volt, személyzete irányában is a leggondosabb érdeklődéssel viseltetett. — Nagy gondot fordított különösen a nyomdájába kerülő tanoncok képzésére; folyton tanította, buzdította őket és az ő gondos és szakavatott vezetésének tulajdonítható, hogy a nyomdájában fölszabadult tanoncok, kevés kivétellel, jelenben mind szép állást foglalnak el részint önállóan, részint mint nagy nyomdák vezetői és mint jó munkások a nyomdász-világban és a társadalmi életben.

Hogy mily tevékeny részt vett Burger Zsigmond Szeged város társadalmi életében, bizonyítja a tiszteleti állások amaz egész sora, melyekkel őt polgártársainak bizalma mindenkor kitüntette. — Már az ötvenes években alelnöke lett a nemrég megszűnt kereskedelmi testületnek. 1860 óta folyton városi képviselő, iskolaszéki tag, 1863-ban tagja volt azon ötös bizottságnak, mely az alföld-fiumei vasut engedélyezése végett ő felségénél járt Bécsben kihallgatáson; különböző időkben a kath. legény-egylet, a szegedi olvasó-egylet, az iparoskör stb. elnöke, s még számos kulturális egylet alelnöke, vagy választmányi tagja s az »Árpád« szabadkőműves-páholy egyik mestere volt. Mint városi képviselő minden közügyben nagy befolyással bírt s alig van kulturális és közhasznú intézmény Szegeden, melynek létrehozásában része ne lett volna. Korai halála az egész lakosságban nagy részvétet keltett, mely temetése alkalmával impozáns módon nyilvánult.

Burger Gusztáv.